

I en tidligere afhandling, »Wojska polskie w Danii (De polske tropper i Danmark) 1658-59« (Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska XIV, 1962), hævder forfatteren, at artikler i danske dagblade i anledning af 300-året for krigen samt Aksel Lassens bog »Skæbneåret 1659. Hungersnød og pest over Sydvestdanmark« (1959) ikke altid har givet et objektive billede af polakernes andel i dette brandenburgsk-østrigsk-polske felttog. Man har således lagt skylden for de udbredte hærgninger på polakkerne alene samt påstået, at det var dem, der bragte den frygtelige pest med sig. Kersten påviser, at årsagen til disse hærgninger (som var så alvorlige, at Frederik 3. en overgang bad Jan Kazimierz om at tilbagekalde hæren) var, at soldaterne sultede, fordi de fik tildelt kvarterer i områder, der i forvejen var udspiste af svenskerne, medens brandenburgerne og østrigerne fik kvarterer, der var i stand til at forsyne tropperne. Påstanden om, at det var polakkerne, der skulle have bragt pesten med sig, afviser Kersten, da den mangler kildemæssigt grundlag.

Forfatterens kildemateriale vedrørende dette felttog består af samtidige beretninger (især Paseks erindringer) samt korrespondance mellem Czarniecki og kurfyrsten og mellem Jan Kazimierz og Frederik 3. Desuden har han benyttet prof. Wl. Czaplińskis optegnelser fra Rigsarkivet, som denne foretog i 1930-erne til sin artikel »Polacy z Czarnieckim w Danii« (Polakkerne med Czarniecki i Danmark) (Rocznik Gdański IX-X, 1935-36). Hverken Czapliński eller Kersten har imidlertid undersøgt indberetningerne fra de danske krigskommissærer (bl. a. Ditlev Ahlefeldt), der i perioder fulgte den polske hær, hvilket utvivlsomt i nogle tilfælde ville have givet et tydeligere billede af begivenhederne.

Alligevel er Kerstens bog et særdeles vægtigt bidrag til denne periodes historie, ikke mindst som følge af det store og alsidige kildemateriale, den bygger på. Desværre skæmmes den af en række trykfejl og unøjagtigheder i det videnskabelige notapparat, især hvor det drejer sig om citater på fremmede sprog, stednavne og tidsangivelser. En væsentlig hindring for dens videre udbredelse er, at den mangler et resumé på et vestligt sprog. Det havde den fortjent.

KARL-ERIK FRANSEN

JONAS HEDBERG: Kungliga Finska artilleriregementet. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr. 404. Borgå 1964. 322 sider. Illustreret. 3 kort. 17 bilag.

Efter henvend en snes års forarbejde afsluttede den svenske artillerimajor Jonas Hedberg i 1964 sit værk om det fjerde feltartilleriregiment fra den svenske storhedstid. Regimentshistorien er en statelig bog med et fyldigt og velvalgt illustrationsmateriale. Dens fire kapitler indrammes af et kort forord og en efterskrift, hvortil knytter sig et omfangsrigt biografisk afsnit, et udførligt notapparat og en fyldig kilde- og litteraturfortegnelse; endvidere bringes en lille snes bilag omfattende oversigter især af statistisk natur som skytstabeller, cheflister, styrkelister og materieloversigter.

Hedberg havde oprindelig tænkt sig et endnu fyldigere biografisnit, men

dette, der med 75 sider er bogens næststørste, måtte begrænses til kun at være fuldstændigt for officerernes vedkommende, idet tilvejebringelsen af biografier for underofficerer og »tygpersonal« ville tage urimelig lang tid; alligevel omfatter afsnittet næsten 400 personer, hvoraf en betydelig del er portrætteret. Hermed har forfatteren søgt at tilgodese behovet blandt personalhistorikere og slægtsforskere især i Finland. Til biografierne slutter sig i øvrigt et meget fyldigt personregister med godt 2000 navne.

Regimentshistoriens centrale og mest omfattende afsnit er med sine 110 sider »Beredskap och krig«, hvor enhedens krigshistorie trækkes op med brede penselstrøg for de 17 år (1794–1811), hvor den bar regimentsnavn. Selv om det finske artilleriregiments traditionslinier er klare nok og går helt tilbage til 1650-tallet – gennem faste organisationsformer som Kungl. Finska artilleribrigaden (fra 1783) og Kungl. Finska artilleribataljonen (fra 1734) bar enheden kun regimentsnavnet i det nævnte korte spand af tid. Ikke mindst de beskrevne kamphandlinger i den skæbnesvangre krig 1808–09 tegner billedet af et regiment præget af et dygtigt og ansvarsbevidst befalingsmandskorps og dets hvervede mandskabs gåpåmod og artilleristiske håndslag.

Efter et par år i sin sidste garnisonsby – Gävle – blev regimentet nedlagt 1811, idet tre kompagnier overførtes til Wendes artilleriregimente og to til Svea. I øvrigt fremgår det af Hedbergs bog, at det nuværende Satakunda artilleriregiment efter den finske præsidents bestemmelse i 1957 har overtaget det gamle Kungl. Finska artilleriregimentes traditioner; samtidig tildeltes 26. maj – det sidste regiments oprettelsesdag i 1794 – som Satakundaregimentets »högtidsdag«.

Forud for det krigshistoriske afsnit er regimentets tilværelse i den finske hverdag skildret levende og tilpas bredt, uden at detaljerne tynger – i hvert fald artilleristens læsning heraf. I en lille snes underafsnit er vidt forskellige sider af det militære garnisonsliv omkring 1800 i Helsingfors, Sveaborg, Tavastehus, Lovisa og Varkaus behandlet. Hedberg skildrer meget levende den mosaik, hvoraf den artilleristiske hverdag i den tids Finland dannedes; eksempler på emnerne er: Organisationen, uniformen, artillerimateriellet, økonomiske spørgsmål, indkvartering, uddannelse og den daglige rutine.

Sidst – men ikke af mindst interesse uden for Finland – skal indledningskapitlet, »Regementets ursprung«, nævnes. Her er det lykkedes forfatteren uden at give afkald på det videnskabeligt fuldt holdbare på relativt få sider at trække baggrunden for den senere fremstilling op. Dette afsnit er samtidig det svenske artilleris historie i store træk fra middelalderen over Vasatidens og stormagtstidens artilleri frem til tabet af Finland 1809. Man læser her bl. a., at det første feltartilleriregiment i Sverige formeredes allerede år 1630, at Karl XII spolerede det svenske feltartilleri, og at dets genføder – oberst Carl Cronstedt – i 1725 skabte landets første virkelige artillerisystem, hvorefter »systemet snart kopieredes af russere, polakker og danske, og det svenske artilleri steg ikke mindst efter kampene ved Damgarten, Gadebusch og Tønningen atter til den højeste anseelse i Europa«. – Først i 1734 skete i Sverige en opdeling af artilleriet på bataljoner, der i 1782 afløstes af brigader. I 1794 opdeltes det 39 kompagnier store artilleriregiment på fire nye regimenter – de tre allerede nævnte og Göta artilleriregimente.

Major Hedberg har i forordet til sin bog anført, at han i Militärhistoriska avdelningen er i fuld gang med at udarbejde det svenske artilleris historie. Jonas Hedberg har med den her omtalte bog vist, at han forstår at videreføre svensk militärhistories ærefulde tradition – det adviserede større arbejde imødeses med forventning også i Danmark.

HELGE KLINT

JOSEPH J. MALONE: *Pine Trees and Politics. The Naval Stores and Forest Policy in Colonial New England 1691–1775.* London, Longmans, 1964. 219 sider. 35 sh.

Bogen behandler modsætningsforholdet imellem den engelske regering og New England staterne indenfor et vigtigt, men hidtil utilstrækkeligt behandlet felt, nemlig koloniernes produktion og eksport af master og skibstømmer. På den ene side møder vi en engelsk merkantilistisk politik med det formål at dirigere koloniernes produktion og kanalisere deres eksport til moderlandet, der således blev gjort selvforsynende indenfor imperiets rammer med disse strategisk vigtige varer. På den anden side møder vi koloniernes krav om en produktion, der var i overensstemmelse med deres egne interesser og om en eksport til markeder, som geografisk og økonomisk var deres naturlige aftagere.

Behandlingen hviler i overvejende grad på upubliceret engelsk materiale og belyser, udover selve modsætningsforholdet, også væsentlige sider af engelsk koloniadministration i det 18. århundrede.

Den engelske flådes næsten totale afhængighed af tilførsler fra Skandinavien og Balticum medførte tidligt en interesse for master og tømmer fra New England, »should the Danish Sound ever be closed to English ships« (1632, jvfr. s. 2). Frem for alt kunne New England eksportere de store master af en væsentlig højere kvalitet, end de nordeuropæiske leverandører formåede. Allerede i 1691 forbeholdt den engelske krone sig derfor gennem en skovlovgivning disse kæmper, og gennem det 18. århundrede foretoges en omfattende afmærkning med flådens mærke, »the broad arrow«. Denne forholdsregel imod rovdrift på skovene mødte imidlertid bred modstand i kolonierne, hvis betydeligste eksportartikel var tømmer i form af opsavede planker, og for hvilke leverance af master til den engelske flåde kun var af sekundær betydning. De fåtallige embedsmænd førte derfor en håbløs kamp for at håndhæve de kongelige forordninger overfor massiv modstand fra befolkningen. Dommere og jury i enkeltstaterne stod for de samme økonomiske og politiske interesser som de fåtallige lovovertrædere, hvem det lykkedes den centrale myndigheds repræsentant, »the Surveyor-General of the Woods«, at få bragt for en domstol; vidner kunne ikke opdrives, bevismateriale »forsvandt« undervejs, og domfældelser var i realiteten umulige at opnå.

Den engelske kronens forsøg på at sikre skovene, og dermed selve produktionen af master og skibstømmer, var udtryk for en merkantilistisk politik på tværs af koloniernes interesser. Den mislykkedes derfor på grund af koloniernes modstand, og samme skæbne fik også det andet aspekt af denne politik, nemlig selve eksporten til London.